

کاریگه‌رییه‌کانی ئاشته‌وایی ئیران و سعودیه له‌سه‌ر عێراق

22-03-2023

نووسه‌ره‌کان

د. یاسین ته‌ها

کورتە : به‌گوێره‌ی ئه‌و زانیارییه‌ی به‌رده‌ستن، رێکه‌وتنه‌که‌ زیاتر گۆڕینی رێساکانی مملانییه، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌شدا کردنه‌وه‌ی ده‌رفه‌ته‌ بو‌ دیپلۆماسیی زیاتر له‌وه‌ی که ئاشته‌واییه‌کی په‌کجاری و گشتگیر بێت، به‌لام به‌و پێیه‌ی شه‌ری یه‌مه‌ن و لوبنان و گرژیه‌ ناوچه‌ی و هه‌ریمییه‌کانی رۆژه‌لاتی نیوه‌پاست له‌ ته‌وه‌ره‌کانی دانوستاندن و رێکه‌وتنه‌که‌ن.

پاش حەوت سالى لە دابراڤا و گزى بەھۆى سووتاندنى بآليۇزخانەى سەئودىيەو لە تاران بەرامبەر لەسېدارەدانى پياوڭى ئايىنى شىعە "نمر النمر" (2016)، ئيران و سەئودىيە بە شىئەيەكى كتوپر بە نيوانگىرى چىن لە پەكىنەو پروزەيەكىان بۇ ئاشتەوايى واژو كرىد. ھەر سىن لايەنەكەى ئەم پېشھاتە دېلۆماسى و سىياسىيە گىرنگە، پەيوەندىيان بە عىراق و بە كايەكانى رۇژھەلاتى نيۆەرستەو ھەبە بە تايبەت ئيران و سەئودىيە كە دوو جەمسەرى ھەرىمى و مەزھەبى گىرنگى ناوچەكەن و ھەر يەكەيان بەگويەرى قەبارە و پىنگەى خۇيان، درىژكراوھەيان لە دەرەوھى خۇيان ھەبە.

عىراق شانازى زۇر دەكات بەھوى لە ئامادەكارىيەكانى ئەم پېشھاتەدا رۇلى ھەبوو، بەو پىيەى ميواندارى چەند گەرىكى دانوستانى نھىنى ھەر دوو لاي كرىدوو، بەلام لەبارەى ئەھوى ئايا دەستكەوتەكە ھى سەردەمى كابينەى مستەفا كازىمىيە يان مەمەد شىع سەئودانى، مشتومر و ھەرا لە ناو لايەنگرانى ھەردوولادا گەرمە. ئىرانىيەكان بەفەرمى سەئودانىيەكان بە ھەكۆمەتى ئىستاي عىراق راگەياند كە كابينەى چوارچىوھى ھاوتائەھەنگى شىعىيە، بەلام مېدىا نيۆدەولتەيىيەكانى سەئودىيە لەرېنگاي دىمانەيەكى درىژوھە كە بەكەم جارى لە پاش كۇتايھاتنى وىلايەتەكەى بىكات، مستەفا كازىميان كرىد ئەستىزە و چىرۇكى دانوستانە نھىنىيەكانى ھەر دوولايان لە بەغدا پىن گىزايەوھە كە بە سەرپەرشتى راستەوخۇى خۇى بوو و "جارى وا ھەبوو 5_6 كاتىزىرى خاياندووھە".

بۇچوونى زۇرپەى ناوھەندە سەئودىيەكان لەبارەى كرانەو بەرووى تاران ئەوھەبە لە كاتىكدا شازادەى نوچ سەرقالى جىيەجىكردى "دىدگاي 2030" يە كە گۇرپىنى ئابوورى نەوت و دۇزىنەھوى جىگرەوھەبە، گىرنگە دامەزراو نەوتىيەكان سەلامەت بن و ئاسايشى راپوھە ئاوييەكانى كەنداوى عەرب و دەرپاي سوورىش مسۇگەر بن. جگە لەوھش رىياز ھىلاك و بن تاقەتە بەدەست شەپى 9 سالى و بن كۇتايى ھوسىيەكانى يەمەن، ھەروھە بەدەست ئەو گىزىيانەى چواردەورىشى كە سالىنىكى زۇر خەزىنەى ولتەكە بەتال دەكەنەو، بەم ھۆبەشەو بەدووى وچان و پشوو داگەرىت پاش ئەھوى دۇنيا بوو ئەمەرىكا لەو زياتر ناكات و زياتر سەرنجى لەسەر روسىا و چىن و شەپى ئۇكرانىيە. لە بەرامبەر ئەم دۇخەشدا لە تاران زەمىنە و بارودۇخەكە ھاوشىوھەبە، بەتايبەت پاش ئەھوى بەھۆى لىكەوتەكانى گۇشەگىر بوونى ئىران و خۇپىشاندانەكانى ناوچوھە بەھاي 100 دۇلار گەيشتە سەروو شەش مىلۇن تەمەن، ئەمەش مەترسى لەدەستدانى كۇنترۇلى ولت و دارمانى تەواوتى دراوى نىشتمانى ئىرانى كرىد تارمىيەكى گەورە، ھەر لەو لاي ئىرانىشەو لوبنان لە دارماندا دەزى پاش ئەھوى بەھاي 100 دۇلار گەيشتە 100 ھەزار لىرە لە كاتىكدا نرخە فەرمىيەكەى چەند سالىك بەر لە ئىستا 15 ھەزار بوو.

بەگويەرى ئەو زانىارىيانەى بەردەستەن، رىكەوتەكە زياتر گۇرپىنى رىساكانى مەملانىيە، لەگەل ئەوھشدا كرىنەھوى دەرەتە بۇ دېلۆماسى زياتر لەھوى كە ئاشتەوايەكى يەكجارى و گىشتىگر بىت، بەلام بەو پىيەى شەپى يەمەن و لوبنان و گىزىيە ناوچەى و ھەرىمىيەكانى رۇژھەلاتى نيۆەرست لە تەوەرەكانى دانوستاندن و رىكەوتەكەن. بە ئەگەرى زۇر عىراق و لوبنان و سوورىاش دەكەونە زىر كارىگەرىيەكانىيەوھە و لانىكەم چاوپەرى دروستكردى كەشكى ئەرىنى لە رۇژھەلاتى نيۆەرست لى دەكرىت.

بەغدا لە سەردەمى كابينەكەى ھەيدەر عەبادىيەوھە (2018_2104) بەرووى رىازدا كراوھەتەو و لە سەردەمى كازىمىدا (2020_2022) پەيوەندىيەكانى لەگەل رىياز گەياندە ئاستىكى بەرز لەوانەش ھىلى كارەباى ھاوبەش، بەلام ھەمىشە چوونە پىشەھوى عىراق لە سەئودىيە لەزىر ھەپەشە و تانەى توندى بالە ئىرانىيەكانى ناوچۇدا بوو. ھەر بەم ھۆبەشەوھە عەرەبىستانى سەئودى ناچار بوو لە پروزەى و بەرھىنان كرىد لە 3_4 مىلۇن دۇنم زەوى رۇژئاواى عىراق بىكشىتەوھە كە ھەكۆمەتى مستەفا كازىمى دەيوىست بىداتە و بەرھىنەرى بىانى. ئىستا لە پاش ئەم ئەم رىكەوتەنى رىياز و تاران رەنگە دەرەت ھەبىت كە ھەكۆمەتى عىراق كەلك لە سەرمایەى سەئودى و ھەرىگرىت بۇ پەرەپىدان و ئالوگۇرى ئابوورى، بەتايبەت كە دراوسىكەى پىووستى زۇرى بە كشتوكال و لەوھرگا ھەبە، ئەمەش كەوتوھتە سەر ئەھوى ھەكۆمەتى عىراق چەند پلان و ئىرادەى ھەبە و پىكەھىنەرە شىعەكانى چەند رىگەوھە بەو دەدەن، چونكە ئىران ھەمىشە عىراق بە پاوانى ئابوورى خۇى دەزانىت.

ئەگەرچى ھارىكارى عىراقى سەئودى لەمپەرى زۇرى لەپىشە، بەلام پاش ئەھوى تاران و رىياز دەچنە قۇناخى ئالوگۇرى بآليۇزخانە، چىتر ھەكۆمەتى عىراق ئىجراج نابىت ئەگەر لەگەل سەئودىيە پەيوەندىيەكانى زياتر قوول بىكاتەوھە، لە مەولاش دەرەت بۇ بالە ئىرانىيەكان نامىنىتەوھە كرانەوھە بەرووى سەئودىيە بە خىانەت و ھەنگاونان بەرەو بەرەى ئىسرائىل لىك بەدەنەوھە، چونكە ئەگەر واپە بۇچى تاران كرىدووبەتى. لەرووى ئەمىنىشەوھە وەستانى ھىرشە موشەكى و درۇنىيەكان عىراق دوور دەخاتەوھە لە سەرىئىشە و پاكانە كرىد، ئەزموونى بەرچاوى ئەمەش ھىرشەكانى سەر دامەزراو نەوتىيەكانى ئارامكۇ بوو لە رۇژھەلاتى سەئودىيە (تەيلولى 2019) كە زۇر راپۇرت و لىكدانەھوى عەرەبى و نيۆدەولتەى باسىان لەو دەكرىد سەرچاوپەكى خاكى عىراق بوو نەك يەمەن، لە كاتىكدا ھوسىيەكان بەفەرمى بەرپەرسارىئىيان گىرتبووھە ئەستۇ. لەسەر ئەمەش عادل عەبدولمەھدى سەرۇكەزىران ھاتە سەرخەت و دەنگۇ و لىكدانەوھەكانى رەتكردەوھە.

لىكەوتەكانى رىكەوتەكە لەسەر دەوروبەرى ھەردوو ولتە ھەرىمىيەكە لەسەر رادەى پابەندى ھەر دوو لايەن كەوتوھە، ناوھەندە

ئەمەرىكىيەكان بە گومان ئىران بچىتە ژۇر بارى ناوهرۆكەكەى، ھەندىك ناوھندى دىكەى ئوروپى چاوپى ھەلۆىستى سوپاى پاسداران و ئەو بەگرنگتر دەزانن تا فۆرمە دەولەتییەكەى ئىران. سعودیەكانىش ھىوايان بە كارىگەرییەكانى چىن ھەیە كە بەرژەوھندى تابوورى زۆرى لەگەل تاران و رىزىش لە بەك كاتدا ھەبە و بەكەمجارە لەم ناوچە جىگە نفوزەى ئەمەرىكادا ناوبانگى خۆى بخاتە رىسكەوھ. بەگوپرەى ئەو ئامازنەشى لە ئىرانەوھ دەردەچن خۆشحالى و گەشبینى بە رىككەوتنەكە زۆرە بەتابەت كە دەست و دەم بەرژەى 10% بەھای تمەنى بەرز كردهوھ، جگە لەوھش ئىرانىيەكان پىياناوبە گۆلىان لە ئەمەرىكا و ئىسرائىل كردهوھ و چىنپان ھىناوھتەوھ كەنداوھوھ. لەوھش گرنگتر لە كاتىكى ھەستىاردا تەوقىكى گەمارۆى سەر تارانپان شكاندوھوھ، لەبەر ئەمانەش تكاواكارى پابەندبوون زۆرن و ھەندىك لە وانەش لە ناوھندە راسترەوھكانەوھبە.

ھەندىك لە بالە ئىرانىيەكانى ناو عىراق لەوانەش "كەتیبەكانى حىزبوللا" پىداگرن لەسەر ئەوھى خۆپان پابەند نەكەن بەنۆھرۆكى ئاشتەواىى سعودیە و ئىران، بەوپىيەى ئەوھى تاران كردهوھتەى "سىاسەت و دىپلۆماسىيەتەى دەولەتییە" بەلام ئەمان بەرەى "بەرگرى و مقاوھمەن"، ئەمەش لانىكەم بە واتاى ھىشتنەوھى گوتارى دژە سعودى دىت لە ئاستە ئۆرپىيەكەیدا لە ناو شىعەى راسترەوھى عىراق. لەبەرامبەرىشدا ھىشتا ھەندىك لەو مینبەرە دژە ئىرانىيەكانەى كە سعودیە كۆمەكیان دەكات و تارانپان بىزار كردهوھ ھەر بەردەوامن لە چالاكى و روومالى خۆپان. ئەمانەش ھەموو تاكىردنەوھ و ئالنگارىين لەبەردەم رىككەوتنەكە كە زیاتر چوارچۆھەبەكى گشتیە و پىوېستى بە ئىش و وردەكارى زۆر ھەبە بۆ شۆرگردنەوھى بۆ جومگەكانى خوارەوھ.